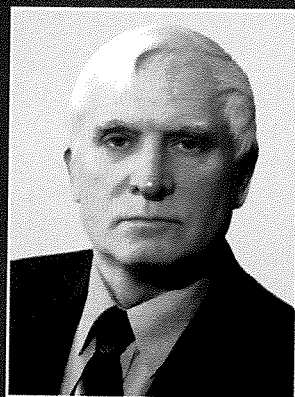

Координатор актуальної теми

*Зончаренко
Володимир Дмитрович*
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії
правових наук України,
завідувач кафедри історії держави
і права України та зарубіжних країн
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

«У 1991 р. у житті українського народу відбулася знаменна подія — 24 серпня Верховна Рада УРСР прийняла Акт проголошення незалежності України, в якому знайшло своє втілення його одвічне прагнення до волі. Прийняття цього документа стало закономірним наслідком багатовікової боротьби українського народу за свою державність, яка бере свій початок ще з часів Київської Русі.

Особливо інтенсивно державотворчі процеси в Україні відбувалися у ХХ ст. Після краху Російської і Австро-Угорської імперій (до складу останньої входили західноукраїнські землі) розпочався новітній етап відродження української державності. Так, у 1917 р. була проголошена Українська Народна Республіка (УНР), а у 1918 р. — Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР). Об'єднання у 1919 р. УНР і ЗУНР в єдину Українську самостійну державу стало подією великої історичної ваги».

«Після проголошення у 1991 р. незалежності України для вітчизняних істориків права склалися умови, які дозволяють переосмислити багатоаспектний зміст усіх складових українського державотворення у ХХ ст. Щодо цього зроблено чимало. У той же час залишається низка складних проблемних, дискусійних питань українського державотворення радянської доби, що потребують свого вирішення. Наприклад, до цього часу залишається дискусійним питання періодизації української радянської держави і права».

«Декларацію про державний суверенітет України без перебільшення можна вважати документом історичної ваги».

«Декларація, закріплюючи за УРСР високий рівень суверенізації, реально наближала її до незалежності».

*Із колективної монографії
«Правова доктрина України»
(Т. 1, розділ «Проблемні питання українського державотворення
у ХХ ст.», підготовлений В. Д. Зончаренком)*

В 0 1 0 0 5 6 4 6

ПРАВО

ЮРИДИЧНИЙ
ЖУРНАЛ

України

Науково-практичне фахове видання

Засноване у 1922 році

Свідоцтво про державну реєстрацію:
Серія КВ № 17414-6184ПР

Адреса редакції:

вул. Багговутівська, 17-21

м. Київ, 04107, Україна

Тел.: +380(44) 537-51-10

Сайт: <http://www.pravoua.com.ua>

E-mail: editor.pravoua@gmail.com

Офіційна сторінка у Facebook:

<https://www.facebook.com/pravoua.com.ua>

Видається щомісячно

Передплатний індекс: 74424

Головний редактор:

Святоцький О. Д.,

доктор юридичних наук,

професор,

академік НАПрН України

ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ «ПРАВО УКРАЇНИ» внесено до:

- Переліку наукових фахових видань у галузі юридичних наук (наказ Міністерства освіти і науки України від 15 квітня 2014 року № 455);
- Міжнародної наукометричної бази даних «EBSCO Publishing, Inc.» (США) (Ліцензійні угоди від 16 травня 2013 року та 1 травня 2015 року);
- Міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща) (листопад 2014 року);
- Міжнародної наукометричної бази даних «HeinOnline» (США) (Ліцензійна угода від 11 січня 2016 року)

Журнал рекомендовано до друку

Вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 2 від 27 жовтня 2017 р.)

ВИДАВЕЦЬ

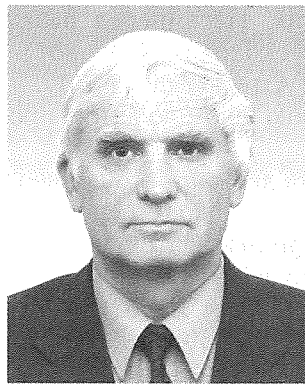
© Видавничий Дім «Ін Юре»

11/2017

I. Концептуальні засади утворення Української Народної Республіки та її місце у тисячолітній історії національного державотворення

УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕТАП НА ШЛЯХУ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

В. ГОНЧАРЕНКО
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
академік-секретар відділення теорії
та історії держави і права НАПрН України,
завідувач кафедри історії держави і права України
та зарубіжних країн
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

У преамбулі Конституції України 1996 р. зазначається, що Верховна Рада України від імені Українського народу — громадян України всіх національностей, приймає цю Конституцію — Основний Закон України, у тому числі «спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення» [1]. У цій тисячолітній історії державотворення українського народу знаковою подією було прийняття Українською Центральною Радою 7 (20) листопада 1917 р. її III Універсалу, в якому проголошувалося: «Віднині Україна стає Українською Народною Республікою» [2, 35]. Відродження української держави у формі УНР — закономірний наслідок багатовікової боротьби українського народу за свою державу, що бере початок ще від часів Київської

Русі. Утворення цієї держави літопис відносить до 882 р., коли варязький вождь Олег об'єднав під владою Києва два величезні слов'янські політичні центри — Київський і Новгородський. Як зазначено у «Повісті минулих літ», «І сів Олег, княжучи, у Києві, і сказав Олег: «Це буде мати містам руським» [3, 20].

Торкаючись питання утворення держави Київська Русь, В. Литвин зазначає, що сучасні дослідники вказують на такий факт: «Давньоруська держава з центром у Києві значно випереджала Новгородську північ і в політичному, і в економічному, і в культурному розвитку. А тому, проголошуючи Київ центром своєї держави, Олег лише констатував очевидну першість Києва у східнослов'янському світі» [4, 42].

У Київській Русі ефективно функціонував державний апарат, який очолювали великі київські князі. Для зміц-

нення та розквіту Київської Русі багато зробили князі Володимир і Ярослав Мудрий. Видатною пам'яткою права цієї держави є «Руська Правда».

Київська Русь в історії держави і права України займає важливе місце. Це була могутня держава середньовіччя, що справила значний вплив на політичне життя країн як Західної Європи, так і сусідніх азіатських, а також країн, які мали велике значення у системі торгівлі між Європою та Азією. Вона стала бар'єром, що відгороджував країни Європи від навали кочових орд. Високий авторитет Київської Русі в середньовічному світі було закріплено чисельними міжнародними договорами, тісними матримоніальними зв'язками великих київських князів із багатьма зарубіжними дворами (зокрема, Візантії, Франції, Англії, Швеції, Угорщини, Норвегії). Київській Русі відведено визначне місце у всесвітній історії.

Наприкінці першої третини XII ст. Київську Русь розділено було на півтора десятка окремих князівств і земель. У південно-західній частині Русі на українських землях розташовувалися Київське, Чернігівське, Переяславське, Волинське та Галицьке князівства. Із вказаних князівств, які існували у період політичної роздробленості на території України, вирізнялася Галицько-Волинська держава (1199–1349 рр.), яка дійсно продовжила та розвинула «традиції української державності» [5, 6]. Ця держава досягла значного політичного розвитку і за рівнем економіки та культури стала однією з передових країн Європи.

Тяжке становище південно-західних земель, обумовлене нашествиями у 30–40-х роках XIII ст. кочових орд Батия і подальшим виснажливим золотоординським ярмом, використали у власних інтересах сусідні держави. Внаслідок тривалої боротьби їм вдалося подолати опір українського населення і до кінця XIV ст. заволодіти його землями. До Польщі відійшли Галичина

і Західна Волинь, Закарпаттям заволоділа Угорщина, Буковиною — Молдавське князівство. Східна Волинь, Поділля, Київщина та Чернігово-Сіверщина увійшли до складу Великого князівства Литовського. Перебування цих земель у складі інших держав позначилося втратою українським народом своєї національної державності. Однак українці ніколи не забували, що вони державницький народ. На початку XVI ст. за дніпровськими порогами виникають невеликі козацькі укріплені містечка — січі, на базі яких утворилася Запорізька Січ, що стала один із етапів у розвитку української державності. Займаючи невелику територію, Запорізька Січ водночас поширювала свій політичний вплив на значні простори заселених українцями земель. Політичний лад її характеризується як православна республіка з демократичними ознаками.

Накопичений у Запорізькій Січі досвід управління було використано під час визвольної війни українського народу 1648–1654 рр. під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. Одним із найвагоміших результатів цієї війни було відродження української держави. Створена Богданом Хмельницьким вона мала усі ознаки держави: територія, система політичної влади, політико-адміністративний устрій, судова система та судочинство, джерела права, фінансова система й податки, військо, міжнародні зв'язки. За формою правління ця Українська національна держава була республікою з найвищим органом влади — загальновійськовою радою. Водночас доцільно зазначити, що тривалий час проблема державотворчих процесів в Україні у період визвольної війни 1648–1654 рр. перебуває у центрі уваги істориків та істориків права. Так, судження про те, що за часів зазначеної війни склалася і функціонувала повноцінна українська національна держава, можна віднайти у юридичній літературі кінця XIX — початку XX ст. Зокрема, історик права

В. Сергєєвич вважав Україну за часів визвольної війни 1648–1654 рр. державою [6, 107]. Україну часів правління Богдана Хмельницького як повноцінну державу неодноразово визначав і І. Розенфельд [7, 3, 8, 9, 12, 20, 21]. На думку цього вченого, за формою правління «в період 1648–1654 рр. Малоросія була самостійною воєнно-демократичною республікою» [7, 12]. М. Грушевський був переконаний, що «козацька Україна в 1648–1654 рр. дійсно була фактично незалежною державою і як така входила в сих літах в договірні відносини з Туреччиною, Кримом, Польщею, Москвою» [8, 18]. Як вважає відомий історик права А. Яковлів, ще напередодні укладання Переяславської угоди 1654 р. «Україна була і юридично, і фактично цілком незалежна держава» [8, 572].

За радянських часів державотворчий процес у період визвольної війни 1648–1654 рр. в історичній та історико-правовій літературі навмисно подано у деформованому вигляді. На початку 1954 р. вийшли друком тези ЦК КПРС, присвячені 300-річчю Переяславської ради 1654 р. [9]. У цьому виданні було визначено ідеологічні орієнтири для тлумачення багатьох проблем українсько-російських відносин, зокрема й історії українського державотворення. Наприклад, у тезах наголошувалося, що Богдан Хмельницький у ході визвольної війни очолив «процес складання української державності (виділено мною. — В. Г.)» [9, 29]. Як бачимо, у тезах ідеться лише про процес складання (а не завершеність) і лише державності, а не функціонування повноцінної української національної держави.

Після появи тез ЦК КПРС у радянській історичній та історико-правовій літературі впродовж багатьох років панувало твердження про відсутність в Україні у 1648–1654 рр. повноцінної держави. А замість неї існувало якесь аморфне явище, визначене як «держав-

ність», яка до того ж перебувала у процесі створення. Так, у виданому в 1956 р. першому томі «Истории Украинской ССР» І. Бойко наголошував: «...у боротьбі українського народу за своє звільнення склалися воєнні і адміністративні органи, які являли собою зародки (виділено мною. — В. Г.) української державності» [10, 254]. Про існування в Україні за часів Богдана Хмельницького лише державності, що зароджувалася, неодноразово наголошував В. Дядиченко [11, 19, 33, 35]. В історико-правовій літературі 1960–1980-х рр. також укорінилося твердження про те, що за часів визвольної війни 1648–1654 рр. відбувався процес становлення лише державності і не функціонувала повноцінна українська держава — республіка за своєю формою правління [12, 38; 13, 369; 14, 265, 275; 15, 124].

Після проголошення у 1991 р. незалежності України «канули в лету» канонічні горезвісні тези ЦК КПРС «Про 300-річчя возз'єднання України з Росією (1654–1954 рр.)». Стало можливим відтворити об'єктивну історію українського державотворення й називати речі своїми іменами. Сьогодні фахівці в галузі історії держави і права переконливо довели, що за часів Богдана Хмельницького було відроджено та функціонувала повноцінна українська національна держава, яка на відміну від багатьох монархічних країн за формою правління була республікою.

У цієї української держави, з точки зору внутрішніх факторів, існувала реальна можливість існування й розвитку, що не можна сказати про зовнішні умови, які виявились для України вкрай несприятливими. Тому, як небезпідставно вважав Богдан Хмельницький, для збереження державної незалежності та запровадження в країні нових соціально-економічних відносин треба було мати надійного союзника. Його вибір зупинився на Москов-

ському царстві. У січні 1654 р. відбулася Переяславська рада, на якій вирішувалося питання про взаємовідносини між Україною та Московською державою. А в спільно розроблених того ж року україно-російських «Березневих статтях» було визначено основи правового статусу України у воєнно-політичному та релігійному союзі між Московською і Українською державами. Україна згідно з Переяславською угодою зберігала широкі права в галузі самостійного державно-правового будівництва.

Однак незабаром, уже після смерті у 1657 р. керманіча Української держави Богдана Хмельницького, розпочався невпинний процес урізання автономних прав України. Особливо активно такий процес відбувався у другій половині XVIII ст. Яскраво це проявилось в остаточному скасуванні вельми важливого інституту — гетьманства. Так, царським маніфестом від 10 листопада і сенатським указом від 17 листопада 1764 р. останнього гетьмана України Кирила Розумовського звільнено від гетьманства. Для управління Україною відповідно до зазначених правових актів було створено Малоросійську колегію на чолі з графом П. Рум'янцевим. Це означало початок повної ліквідації Української держави. На початку 80-х рр. XVIII ст. відбулося завершення процесу ліквідації місцевих адміністративно-політичних і воєнних органів та заміна їх загальноросійською губернською системою управління. Таким чином, українців уже вкотре насильно позбавлено своєї держави і майже півтора століття вони були без власного державницького буття. Проте й у цей період український народ не втратив надію на відродження своєї національної держави. І тільки Лютнева революція в Росії (1917 р.) забезпечила належні умови для відродження української держави.

Ініціативу у цій благородній справі взяла на себе Українська Центральна

Рада (УЦР), заснована в Києві у березні 1917 р. На початку літа того року УЦР, як слушно зазначає В. Рум'янцев, «досягла апогею своїх успіхів. Вона здобула провід серед багатомільйонних мас українського народу, стала виразником його національно-державних прагнень» [16, 42]. Такі прагнення було відображено УЦР у І Універсалі, прийнятому цією інституцією парламентського типу 10 (23) червня 1917 р. У документі, зокрема, вказувалося: «Хай буде Україна вільною <...> Хай порядок і лад на Україні дають вибрані вселюдним, рівним, прямим і таємним голосуванням Всенародні Українські Збори (Сойм). Всі закони, що повинні дати той лад тут у нас, на Україні, мають право видавати тільки наші Українські Збори» [2, 29]. Зміст зазначеного положення І Універсалу дає підстави стверджувати, що цим документом УЦР проголошувала державну автономію України як перший крок до її майбутньої незалежності. Наступним кроком до вказаної мети стало прийняття УЦР 7 (20) листопада 1917 р. ІІ Універсалу, згідно з положеннями якого Україна проголошувалася Українською Народною Республікою. Варто вказати, що текст ІІ Універсалу голова УЦР М. Грушевський оголосив під бурхливі оплески, вигуки «Слава» й акомпанемент шевченківського «Заповіту» [17, 106]. Потім текст цього документа урочисто було оприлюднено біля пам'ятника Богдану Хмельницькому в Києві. А у Софійському соборі відбувся молебень із нагоди проголошення УНР [18, 93]. ІІІ Універсал УЦР був «урочисто проголошений у Полтаві, Катеринославі, Одесі й інших містах України» [19, 90]. Необхідно зазначити, що ІІІ Універсал цілком слушно заслуговував на таке до нього урочисте ставлення. Проголошення Української Народної Республіки означало відродження національної держави українського народу після багатьох десятиліть його бездержавного буття.

При цьому відроджено було не просто державу, а за влучним визначенням відомого українського юриста, професора А. Яковліва, «демократичну, народоправну державу» [20, 16]. Доцільно погодитись із високою оцінкою III Універсалу, відповідно до якого проголошувалося утворення Української Народної Республіки, яку йому надає О. Мироненко, зазначаючи, що значення цього документа «для історії української державності та накопичення досвіду становлення національної демократії переоцінити складно» [21, 137].

III Універсал за своїм змістом — конституційно-установчий акт. Окрім визначення форми правління в Україні у вигляді республіки у ньому було прописано правове становище центральних органів. У цьому документі зазначалося: «До Установчих Зборів України вся власть творити лад на землях наших, давати закони й правити належить нам, Українській Центральній Раді, і нашому правительству — Генеральному Секретаріатові України» [2, 35]. Відповідно до зазначеної норми УЦР легітимізувалась як повновладний законодавчий орган — парламент, а урядові повноваження отримав Генеральний Секретаріат.

Як відомо, однією з найважливіших ознак держави є її територія. III Універсал містив відповідь і на це питання. У документі зазначалося: «До території Народної Української Республіки належать землі, заселені в більшості українцями: Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина, Херсонщина, Таврія (без Криму). Остаточне визначення границь Української Народної Республіки як щодо прилучення частини Курщини, Холмщини, Вороніжчини, так і суміжних губерній і областей, де більшість населення українська, має бути встановлене по згоді зорганізованої волі народів» [2, 35].

Установчий характер III Універсалу визначався й широкою програмою, спрямованою на розбудову УНР. Так, у документі містилися такі положення: 1) скасування в УНР приватної власності на поміщицькі, удільні, монастирські, кабінетські та церковні землі і проголошення їх власністю всього народу, до якого вони мали перейти без викупу після Установчих Зборів; 2) з дня проголошення III Універсалу на всіх підприємствах встановлювався 8-годинний робочий день; 3) запроваджувався державний контроль над продукцією, який мав здійснюватися разом із представниками робітників; 4) скасовувалася смертна кара, оголошувалася амністія політичним арештантам, Генеральне секретарство судових справ зобов'язувалося упорядкувати судочинство і привести його у відповідність до духовних і правничих понять народу; 5) проголошувалося закріплення і поширення прав місцевого самоврядування; 6) закріплювались демократичні свободи слова, друку, віри, зібрань, союзів, страйків, недоторканність особи і помешкання, право та можливість вживання місцевих мов у відносинах з усіма установами; 7) великоруському, європейському і польському народам надавались права на національно-персональну автономію, законопроект про яку мало розробити найближчим часом Генеральне секретарство міжнародних справ, гарантувалось право на вільний національний розвиток усім іншим народам, які населяли Україну; 8) продовольча справа визнавалась найважливішою справою державної ваги; 9) 27 грудня 1917 р. визначено днем виборів до Українських Установчих Зборів, а 9 січня 1918 р. — днем їх скликання [2, 35–38].

III Універсал УЦР приймала вже після того, як 25 жовтня 1917 р. більшовики здійснили державний переворот і захопили владу в Петрограді, поваливши Тимчасовий уряд, із яким вона мала відносини. Тому питання взаємовідно-

син між Україною та Росією в нових умовах було непростим. У III Універсалі воно вирішувалося таким чином: «Не відділяючись від Республіки Російської й зберігаючи єдність її, ми твердо станемо на нашій землі, щоб силами нашими допомогти всій Росії, щоб уся Республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів» [2, 35]. Таке ставлення Української Центральної Ради до федеративних зв'язків УНР з Росією не залишалось без уваги дослідників УЦР. Так, І. Нагачаєвський, характеризуючи це положення III Універсалу, наголошував: «...обстоювати далі федерацію з Москвою було великою помилкою українських соціалістів» [18, 90]. На думку В. Рум'янцева, «своєю впертою політикою щодо федерації з Росією Центральна Рада діяла всупереч логіці» [16, 59]. П. Захарченко вважає, що зміст III Універсалу «свідчить про проголошення Центральною Радою, де-факто і де-юре, незалежності України, а не федерації, як про це йдеться у багатьох наукових роботах та навчальних посібниках» [22, 24]. На обґрунтування цієї тези автор пише: «Аналізуючи документ, стверджуємо, що в III Універсалі находимо лише дві згадки про федерацію з Російською Республікою і обидві в майбутньому часі» [22, 24–25]. Убачається, що П. Захарченко дещо перебільшує значення III Універсалу в справі, коли УЦР виборювала незалежність України. Це станеться із прийнят-

тям Українською Центральною Радою IV Універсалу 9 (22) січня 1918 р., у якому УНР проголошено «самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу» [2, 40]. І одразу ж після цих історичних слів у IV Універсалі наголошувалося: «З усіма сусідніми державами, а саме: Росією, Польщею, Австрією, Румунією, Туреччиною й іншими ми бажаємо жити в згоді й приязні, але ніяка з них не може вмішуватися в життя самостійної Української Республіки» [2, 40]. Як зазначають Б. Тищик та І. Бойко, проголошення IV Універсалом «суверенної Української Народної Республіки викликало значний міжнародний резонанс. Її визнали у 1918 р.: Румунія, Франція, Великобританія, Сполучені Штати Америки, Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія, Туреччина, Японія, Китай, Португалія, Данія, Греція, Норвегія, Ірак, Іспанія, Фінляндія, Польща, Швеція, Швейцарія та ін.» [23, 404].

Проголошення Української Народної Республіки відкрило шлях до розбудови власної держави, як слушно наголошує О. Копиленко, «за прикладом західних демократичних держав» [24, 749].

День проголошення Української Народної Республіки 9 (22) листопада 1917 р. назавжди увійшов в історію як знаменна подія у нелегкій і довготривалій боротьбі українського народу за свою національну державу.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Історія конституційного законодавства України : зб. документів / Акад. прав. наук України ; НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; упоряд. В. Д. Гончаренко. — Харків : Право, 2007. — 256 с.
3. Хрестоматія з історії держави і права України : навч. посіб. для студентів юрид. спец. вищ. навч. закл. / Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого ; уклад. В. Д. Гончаренко, О. Д. Святоцький ; ред. В. Д. Гончаренко. — 3-тє вид., перероб. — Київ : Ін Юре, 2003. — 796 с.
4. Литвин В. Історія України : підруч. / В. Литвин. — 5-тє вид., допов. — Київ : Наукова думка, 2010. — 828 с.
5. Кульчицький В. С. Галицько-Волинська держава (1199–1349) : моногр. / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко. — Львів : Біблос, 2005. — 280 с.
6. Сергеевич В. И. Лекции и исследования по древней истории русского права / В. И. Сергеевич. — 3-е изд., допов. — С.-Петербург : Типография М. М. Стасюлевича, 1903. — 670 с.

7. Розенфельд И. Б. Присоединение Малороссии к России (1654–1793): историко-юридический очерк / И. Б. Розенфельд. — Петроград: Издание Петроградского Политехнического Института, 1915. — 191 с.
8. Переяславська Рада 1654 року (Історіографія та дослідження) / НАН України; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Наук. т-во ім. Шевченка в Америці; Канад. ін-т укр. студій; голов. ред. П. Сохань. — Київ: Смолоскип, 2003. — 890 с.
9. Тези про 300-річчя воз'єднання України з Росією (1954–1954 рр.). Схвалені Центральним Комітетом Комуністичної партії Радянського Союзу. — Київ: Держполітвидав УРСР, 1954. — 125 с.
10. История Украинской ССР: в 2 т. — Киев: Изд-во Академии наук Украинской ССР, 1956. — Т. 1. — 923 с.
11. Дядиченко В. А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII — початку XVIII ст. / В. А. Дядиченко; видп. ред. І. О. Гуржій; АН УРСР; Інститут історії. — Київ: Вид-во АН УРСР, 1959. — 532 с.
12. Софроненко К. А. Малороссийский приказ Русского государства второй половины XVII — начала XVIII вв. / К. А. Софроненко. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1960. — 180 с.
13. История государства и права СССР. — М.: Юридическая литература, 1967. — Ч. 1. — 651 с.
14. История государства и права СССР. — М.: Юридическая литература, 1972. — Ч. 1. — 670 с.
15. История государства и права СССР: в 2 ч. / под ред.: О. И. Чистякова, И. Д. Мартысевича. — М.: Изд-во Моск. гос. ун-та, 1985. — Ч. 1. — 279 с.
16. Рум'янцева В. О. Українська державність, 1917–1922 рр.: форми і проблеми розбудови / В. О. Рум'янцева. — Харків: Основа, 1996. — 162 с.
17. Копиленко О. Л. «Сто днів» Центральної Ради / О. Л. Копиленко. — Київ: Україна, 1992. — 202 с.
18. Малик Я. Історія української державності / Я. Малик, Б. Вол, В. Чуприна. — Львів: Світ, 1995. — 245 с.
19. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття / І. Нагаєвський. — Київ: Український письменник, 1994. — 412 с.
20. Копиленко О. Л. Держава і право України, 1917–1920: навч. посіб. / О. Л. Копиленко, М. Л. Копиленко; голов. ред. С. В. Головка. — Київ: Либідь, 1997. — 205 с.
21. Мироненко О. М. Світоч української державності: політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради / О. М. Мироненко; НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. — Київ, 1995. — 328 с.
22. Захарченко П. П. III Універсал Української Центральної Ради 7 (20) листопада 1917 р.: правове оформлення Української державності / П. П. Захарченко // Державо- та правотворчі традиції українського народу (до 150-річчя М. С. Грушевського): зб. тез доп. III Всеукр. наук.-практ. конф. / за заг. ред. А. Є. Шевченка. — Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. — С. 24–27.
23. Тищик Б. Й. Історія держави і права України. Академічний курс: підруч. / Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Київ: Ін Юре, 2015. — 807 с.
24. Копиленко О. Л. Українська Народна Республіка / О. Л. Копиленко // Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / редкол.: В. Д. Гончаренко (голова) [та ін.]; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — Харків: Право, 2016. — Т. 1: Історія держави і права України. — С. 748–751.

REFERENCES

1. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR [The Constitution of Ukraine dated June 28, 1996 № 254k/96-VR], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1996, no. 30, Article 141.
2. Istoriiia konstytutsiinoho zakonodavstva Ukrainy [History of Constitutional Legislation of Ukraine], Kharkiv: Pravo, 2007, 256 s.
3. Khrestomatiia z istorii derzhavy i prava Ukrainy [Readings on the history of state and law of Ukraine], Kyiv: In Iure, 2003, 796 p.
4. Lytvyn V. Istoriiia Ukrainy [History of Ukraine], Kyiv: Naukova dumka, 2010, 828 p.
5. Kulchytskyi V. S., Tyshchuk B. I., Boiko I. I. Halysko-Volynska derzhava (1199–1349) [Galitsko-Volyn State (1199–1349)], Lviv: Biblos, 2005, 280 p.
6. Sergeevich V. I. Lektsii i issledovaniya po drevney istorii russkogo prava [Lectures and studies on the ancient history of Russian law], S.-Peterburg: Tipografiya M. M. Stasyulevicha, 1903, 670 p.
7. Rozenfeld I. B. Prisoedinenie Malorossii k Rossii (1654–1793) [Binding of Little Russia to Russia (1654–1793)], Petrograd: Izdanie Petrogradskogo Politekhnicheskogo Instituta, 1915, 191 p.
8. Pereiaslavskaya Rada 1654 roku: (Istoriografiiia ta doslidzhennia) [Pereiaslav Council of 1654: (Historiography and Research)], Kyiv: Smoloskyp, 2003, 890 p.
9. Tezy pro 300-lichchia vozziednannia Ukrainy z Rosiieiu (1954–1954 rr.). Skhvaleni Tsentralnym Komitetom Komunistychnoi partii Radianskoho Soiuzu [Abstracts about the 300th anniversary of the reunification of Ukraine with Russia (1954–1954). Approved by the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union], Kyiv: Derzhpolitvydav URSR, 1954, 125 p.
10. Istoriiia Ukrainy SSR [History of the Ukrainian SSR], Kyiv: Izd-vo Akademii nauk Ukrainy SSR, 1956, vol. 1, 923 p.

11. Diadychenko V. A. Narysy suspilno-politychnoho ustroiu Livoberezhnoi Ukrainy kintsia XVII — pochatku XVIII st. [Essays on the socio-political structure of the Left-Bank Ukraine of the late XVII — early XVIII century], Kyiv: Vyd-vo AN URSR, 1959, 532 p.
12. Sofronenko K. A. Malorossyiskiy prikaz Russkogo gosudarstva vtoroi polovyny XVII — nachala XVIII vv. [The Little Russian Order of the Russian State of the Second Half of the 17th and early 18th centuries], Moskva: Yzd-vo Mosk. un-ta, 1960, 180 p.
13. Istoriiia gosudarstva i prava SSSR [History of the State and Law of the USSR], Moskva: Yuridicheskaya literatura, 1967, Part 1, 651 p.
14. Istoriiia gosudarstva i prava SSSR [History of the State and Law of the USSR], Moskva: Yuridicheskaya literatura, 1972, Part 1, 670 p.
15. Istoriiia gosudarstva i prava SSSR [History of the State and Law of the USSR], Moskva: Izd-vo Mosk. gos. un-ta, 1985, Part 1, 279 p.
16. Rumiantsev V. O. Ukrainka derzhavnist, 1917–1922 rr.: formy i problemy rozbudovy [Ukrainian statehood, 1917–1922: forms and problems of development], Kharkiv: Osnova, 1996, 162 p.
17. Kopylenko O. L. «Sto dni» Tsentralnoi Rady [«Hundred Days» of the Central Council], Kyiv: Ukraina, 1992, 202 p.
18. Malyk Ia., Vol B., Chupryna V. Istoriiia ukrainy derzhavnosti [The History of Ukrainian Statehood], Lviv: Svit, 1995, 245 p.
19. Nahaievskiy I. Istoriiia Ukrainy derzhavy dvadtsiatoho stolittia [History of the Ukrainian State of the Twentieth Century], Kyiv: Ukrainyiskiy pismennyk, 1994, 412 p.
20. Kopylenko O. L., Kopylenko M. L. Derzhava i pravo Ukrainy, 1917–1920 [The State and Law of Ukraine, 1917–1920], Kyiv: Lybid, 1997, 205 p.
21. Myronenko O. M. Svitch ukrainy derzhavnosti: polityko-pravoviy analiz diialnosti Tsentralnoi Rady [The Svitch of Ukrainian Statehood: Political and Legal Analysis of the Activities of the Central Council], Kyiv, 1995, 328 p.
22. Zakharchenko P. P. III Universal Ukrainy Tsentralnoi Rady 7 (20) lystopada 1917 r.: pravove oformlennia Ukrainy derzhavnosti [III Universal of the Ukrainian Central Rada November 7, 1917: legal formulation of the Ukrainian statehood], *Derzhavo- ta pravotvorchi tradytsii ukrainskoho narodu (do 150-lichchia M. S. Hrushevskoho)*, Vinnytsia: Nilan-LTD, 2017, pp. 24–27.
23. Tyshchuk B. I., Boiko I. I. Istoriiia derzhavy i prava Ukrainy [History of State and Law of Ukraine], *Akademichnyi kurs*, Kyiv: In Iure, 2015, 807 p.
24. Kopylenko O. L. Ukrainka Narodna Respublika [Ukrainian People's Republic], *Velyka ukrainska iurydychna entsyklopediia*, Kharkiv: Pravo, 2016, vol. 1, pp. 748–751.

Гончаренко В. Утворення Української Народної Республіки як важливий етап на шляху до незалежності України

Анотація. Висвітлено історію функціонування української держави за часів Київської Русі, Галицько-Волинського її періоду, періоду визвольної війни 1648–1654 рр., визначено хронологічні межі бездержавного життя українського народу. Проаналізовано зміст III Універсалу Української Центральної Ради, відповідно до положень якого проголошувалося утворення Української Народної Республіки, що стало закономірною подією у багатовіковій історії українського державотворення.

Ключові слова: Київська Русь, Галицько-Волинська держава, держава Богдана Хмельницького, Українська Центральна Рада, Українська Народна Республіка.

Гончаренко В. Образование Украинской Народной Республики как важный этап на пути к независимости Украины

Аннотация. Освещена история функционирования украинского государства во времена Киевской Руси, Галицко-Волынского ее периода, в период освободительной войны 1648–1654 гг., определены хронологические рамки безгосударственной жизни украинского народа. Проанализировано содержание III Универсала Украинской Центральной Рады, согласно с положением которого провозглашалось образование Украинской Народной Республики, что стало закономерным явлением в многовековой истории украинского государственного созидания.

Ключевые слова: Киевская Русь, Галицко-Волынское государство, государство Богдана Хмельницкого, Украинская Центральная Рада, Украинская Народная Республика.

Honcharenko V. Formation of the Ukrainian People's Republic as an Important Stage on the Way to Ukraine's Independence

Annotation. The history of the functioning of the Ukrainian state during the years of Kievan Rus', the period of Kingdom of Galicia-Volhynia, the period of the liberation war of 1648–1654, and the chronological boundaries of the non-state life of the Ukrainian people are described. The content of the III Universal of the Ukrainian Central Rada was analyzed, according to which the proclamation of the formation of the Ukrainian People's Republic was proclaimed, which became a natural event in the centuries-old history of Ukrainian state-building.

Key words: Kiev Rus', Kingdom of Galicia-Volhynia, Bohdan Khmelnytsky State, Ukrainian Central Rada, Ukrainian People's Republic.